

RAZVOJ TURIZMA NA OTOKU PAŠMANU

Babić, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:068955>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET U SPLITU

ZAVRŠNI RAD

RAZVOJ TURIZMA
NA OTOKU PAŠMANU

Mentor:

Prof.dr.sc. Željko Mrnjavac

Broj indeksa:

1165216

Student:

Ivan Babić

Split, rujan, 2018.

SADRŽAJ

1.UVOD	4
1.1.Definiranje Problema	4
1.2.Ciljevi Rada	4
1.3.Metode Rada	4
1.4.Struktura Rad	5
2.KARAKTERISTIKE OTOKA PAŠMANA	5
2.1.Općenito o Otoku	5
2.2.Prostorne Značajke	6
2.3.Prometna Povezanost	7
2.4.Stanovništvo	9
2.5.Gospodarstvo Otoka	14
3.TRENUTNO STANJE TURIZMA NA PAŠMANU	15
3.1.Atraktivni Čimbenici Turizma	15
3.2. Smještajni Kapaciteti	21
3.3. Ugostiteljski Kapaciteti	24
3.4.Oblici Turizma na Otoku Pašmanu	24
4.TURIZAM U RAZVOJNIM DOKUMENTIMA	30
5. SWOT ANALIZA	43
6.ZAKLJUČAK	45
Sažetak	46
Summary	47

Korištena Literatura	48
Popis tablica	49
Popis grafikona	49
Popis slika	50

1.UVOD

1.1.DEFINIRANJE PROBLEMA

Unatoč brojnim mogućnostima za razvoj turističke ponude, i kreiranja vlastitog originalnog turističkog proizvoda, još uvijek na otoku Pašmanu nisu ostvareni svi elementi nužni za razvoj i ostvarenje istih, te plasiranje otoka Pašmana kao jačeg konkurenta na turističkom tržištu.

Prilikom izvođenja plana razvoja turizma treba uzeti u obzir resurse otoka, te kako ostvariti njihov maksimum u kreiranju nove turističke ponude ili nadograđivanju trenutne turističke ponude.

1.2.CILJEVI RADA

Cilj rada je ukazati na potencijalne mogućnosti razvoja turizma na primjeru otoka Pašmana, uz navođenje ograničavajućih faktora. Naglasak je na repozicioniranju turističkih proizvoda. U radu će se ukazati na razvojne mogućnosti i resurse otoka Pašmana, te ekonomski i društveni učinke razvoja turizma.

Potrebno je prikazati načine na koji otok Pašman može iskoristiti svoje potencijale i stvoriti asortiman kvalitetnih turističkih proizvoda koji mogu značajno podignuti rejting Pašmana kao poželjne ljetne turističke destinacije.

1.3. METODE RADA

Kako bi se gore spomenuti ciljevi istraživanja ostvarili potrebno je prikupiti kvalitetne podatke i informacije te ih efikasno iskoristiti.

Pri izradi rada će se koristiti metode indukcije, dedukcije, deskripcije, analize i sinteze.

- Metoda indukcije -induktivnim zaključivanjem se analiziraju činjenice, objašnjenja itd. te se potom dolazi do zaključaka
- Metoda dedukcije- deduktivno zaključivanje pri kojem se iz opći sudova izvlače pojedinačna značenja i zaključci;
- Metoda deskripcije-opisivanje predmeta i pojava

- Metoda analize -razdvajanje složenijih pojmova na jednostavnije dijelove, u svrhu njihovog boljeg razumijevanja
- Metoda sinteze-spajanje jednostavnijih pojmova u složenije, povezivanje elemenata u kompaktne cjeline

1.4. STRUKTURA RADA

Struktura rada se sastoji od više dijelova koji su jednako bitni za ostvarivanje krajnjeg cilja ovoga rada. U prvom dijelu je problem definiran te su iznešeni ciljevi, metode i struktura rada. U drugom dijelu dolazi do opisa subjekta rada i davanja informacija vezanih uz njega. U trećem dijelu dolazi do opisa trenutnog stanja otoka i tipova aktivnosti koji se mogu iskoristiti u turističkoj ponudi. U četvrtom dijelu rada iznose se podatci o otoku iz razvojnih dokumenata te se predstavlja SWOT analiza kojom se pokušava doći do rješenja i napretka turizma na otoku. Na kraju rada iznosi se zaključak koji se izvodi iz razrađenog problema u prijašnjim dijelovima rada.

2.KARAKTERISTIKE OTOKA PAŠMANA

2.1. Općenito o otoku

Ime otoka Pašmana se prema službenim podacima prvi puta spominje 990.godine kao Postimana. Ime koje trenutno koristi dobio je u krajem 14./početkom 15.stoljeća. Kroz svoju povijest prošao je kroz brojna uređenja. Neki od tipova vlasti koji su se izmjenjivali za vrijeme srednjeg vijeka su Bizantska i Mletačka vlast te Rimsko Carstvo.¹

Prvo ime Tkona javlja se 950 g. poslije Krista pod nazivom Katan. Tkon spominje i bizantinski car Konstantin Porfirogenet u svom djelu "De Administrando imperio" iz 1067.g. kao Katun, da bi se u 15.st zvao Tcono,Cun ili Ticuno, a u 16. i 17 st. Tcon ili Tchon. U najranijem šematizmu Zadarske nadbiskupije 1840 godine mjesto se bilježi kao Tkon, što ga i sada nosi.

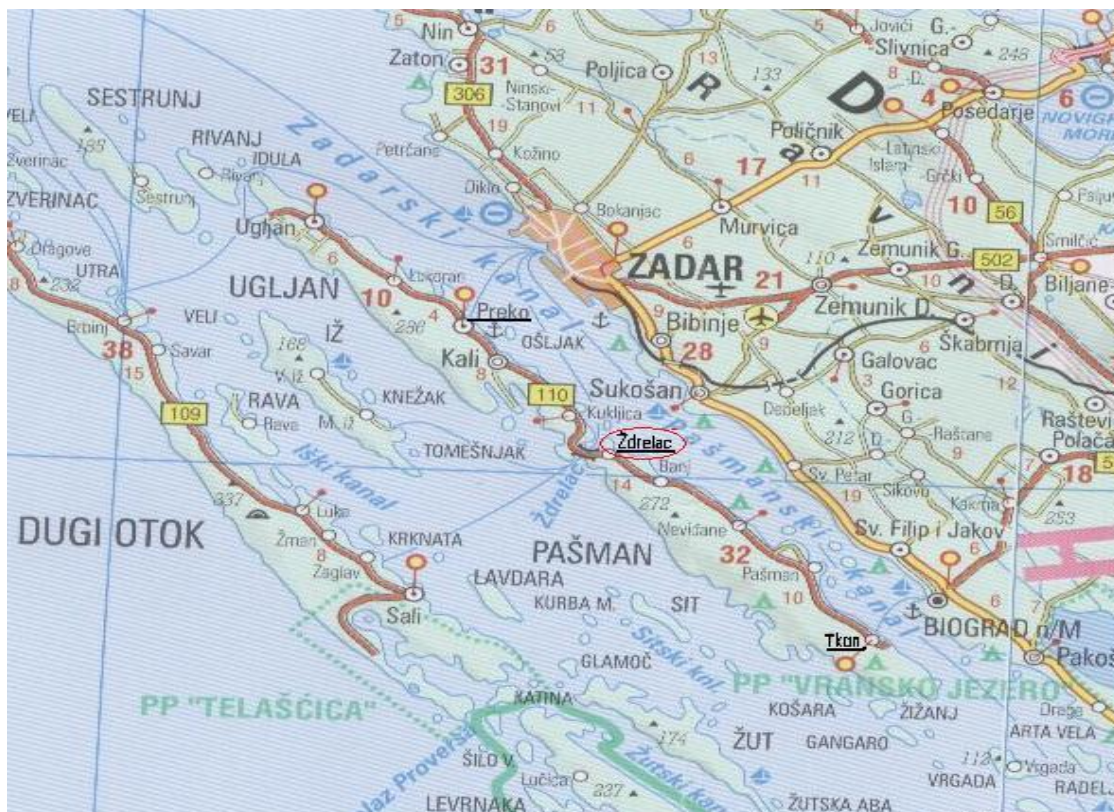
¹ <http://www.pasman.hr/hr/pasman/povijest>

Unatoč brojnim problemima u prošlosti, danas otok Pašman gleda ambiciozno prema budućnosti sa brojnim projektima i idejama koje bi trebale pretvoriti otok u poželjnu ljetnu turističku destinaciju iako dosada se malo toga i ostvarilo.²

2.2. Prostorne značajke

Površinom od 60 km² i s 70 km razvedene obale ubraja se među veće hrvatske otoke. Točnije, on je treći najveći otok na zadarskom području. S otokom Ugljanom povezan je mostom u prolazu Ždrelac, a od kopna ga dijeli Pašmanski kanal koji je na pojedinim mjestima širok svega 2 km. Time je ujedno i jedan od otoka koji su najbliže kopnu. Nalazi se između Zadra i Biograda. Otok Pašman je podijeljen između dvije općine u sklopu zadarske županije-Tkon i Pašman.³

Slika 1: Prikaz otoka Pašmana na karti Hrvatske

² <http://www.pasman.hr/hr/pasman/povijest>

³ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man>

2.3. Prometna povezanost

Tipovi prometa na području otoka pašmanu su cestovni,zračni i naravno pomorski.

●Cestovni Promet

Državna cesta D-110 je glavna otočka prometnica koja povezuje sva naselja otoka Pašmana, a nastavlja se preko mosta koji spaja otok Pašman i otok Ugljan. Ovom cestom sva naselja otoka Pašman imaju direktan pristup do trajektne luke u Tkonu za liniju prema Biogradu na Moru i pristup do trajektne luke u Preku za liniju prema gradu Zadru. Također, otoci Pašman i Ugljan, kao i sva naselja unutar općine Pašman, međusobno su povezana autobusnim vezama, koje su usklađene s trajektnim linijama prema Biogradu odnosno Zadru.

Nastavno na državnu cestu D110, u istom smjeru sjeverozapad-jugoistok proteže se Županijska cesta ŽC 6249. Ova cesta započinje u trajektnoj luci Tkon, a završava u zoni turističko- ugostiteljske namjene Pustograd.

Uz spomenutu državnu i županijsku cestu, na općini Tkon također se nalaze i još jedna županijska cesta,lokalna cesta te dosta nerazvrstanih cesti.

Županijska cesta ŽC 6248 proteže se u pravcu sjever-jug; od državne ceste D110 do naselja Čokovac.

Lokalna cesta LC 63140 proteže se u smjeru sjeverozapad-jugoistok. Smjer ove ceste je paralelan s pravcem državne ceste D110.

Nerazvrstane ceste su ulice i poljski putevi te druge nerazvrstane javne prometne površine na kojima se odvija promet. Ove mjesne prometnice sadrže uglavnom nepovoljne tehničke elemente, što je posljedica stambene izgradnje i vlasničkih odnosa, pa utječe na kvalitetu i sigurnost odvijanja prometa.

Treba istaknuti kako određeni dio nekategoriziranih prometnica poput ulice Kuntrata, Put Kolečća i Trg Mulina poplavi za vrijeme obilnih kiša. Generalno se može ustrvrditi kako je općina Tkon dobro povezana s ostalim mjestima na otoku Pašmanu, ali da je prostor same općine (u smjeru sjeverjug) nedovoljno dobro povezan.

●Pomorski Promet

Pomorski promet odvija se putem morskih luka za javni promet i luka posebne namjene - luke nautičkog turizma i sidrišta. Lučki prostor općine Pašman sljedeće je namjene:

→Luke lokalnog značenja: Ždrelac, Banj, Dobropoljana, Nevidane, Mrljane, Barotul, Pašman, Kraj

→Luke nautičkog turizma: Ždrelac, Banj, Dobropoljana, Nevidane, Mrljane, Pašman, Kraj

→Sidrišta: uvala Ždrelašćića (Ždrelac), uvala Soline(Pašman), uvala Sv. Ante (Pašman)

Otok Pašman povezan je s kopnom dvjema trajektnim linijama:

→Biograd – Tkon

→ Zadar - Preko

Na trajektnim linijama Biograd – Tkon i Zadar – Preko trajekt prometuje desetak puta dnevno, dok se u ljetnom periodu broj linija povećava ovisno o zahtjevima putnika.

Luke otvorene za javni promet na području općine Tkon su Luka Tkon i Ugrinići dok je u fazi planiranja Gangaro.

Luka u funkciji marikulture na području općine Tkon nalazi se na lokaciji Košara. Ribarska luka je luka koja služi za prihvata i smještaj ribarskih plovila, te je opremljena uređajima i opremom za ukrcaj i skrcaj ribarskih plovila. Na području općine Tkon trenutno ne postoji nijedna ribarska luka, ali je u planu izgradnja nove na lokaciji Triluke.

Tkon također sadrži i jednu brodogradilišnu luku te sportsko nautičku luku s kapacitetom manjim od 50 vezova.

●Zračni Promet

Otok Pašman trenutno nije povezan zračnim linijama s okolinom. Prostornim planom uređenja općine planira se izgradnja mreže heliodroma. Točnije, u turističke svrhe, kao i za potrebe lokalnog stanovništva(zdravstveno prvenstveno), uređenje heliodroma planirano je na lokaciji kod rta Brižine i na lokaciji planirane zone servisno-logističke namjene u funkciji ugostiteljsko-turističkih zona "Južni Pašman" . Sukladno Prostornom planu uređenja općine

Pašman, heliodrom je definiran kao prometna građevina od važnosti za Županiju na području općine Pašman.⁴

2.4. Stanovništvo

Otok Pašman ima oko 3000 stanovnika te se sastoji od 10 malih naselja. Naselja otoka Pašmana su Kraj, Dobropoljana, Banj, Tkon, Ždrelac, Mrljane, Pašman, Barotul, Neviđane i Ugrinići. Podijeljen je na dvije općine između dvije zadarske županije-Tkon i Pašman. Općina Pašman ima znatno više stanovnika od Tkona te je broj određen popisom stanovništva 2011. godine na 2082 stanovnika dok općina Tkon ima 763 stanovnika.⁵

Tablica 1: Broj stanovnika općine Pašman po popisima stanovništva

Broj stanovnika općine Pašman							
Godina	1857	1900	1931	1953	1991	2001	2011
Broj Stanovnika	1629	2398	3075	3402	2597	2004	2082

Izvor: Izrada autora uz podatke sa [https://bs.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man_\(Hrvatska\)](https://bs.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man_(Hrvatska))

⁴ <http://opcinapasman.hr/wp-content/uploads/2016/04/Pa--man-strategija-razvoja-turizma-Opcine-Pa--man.pdf>

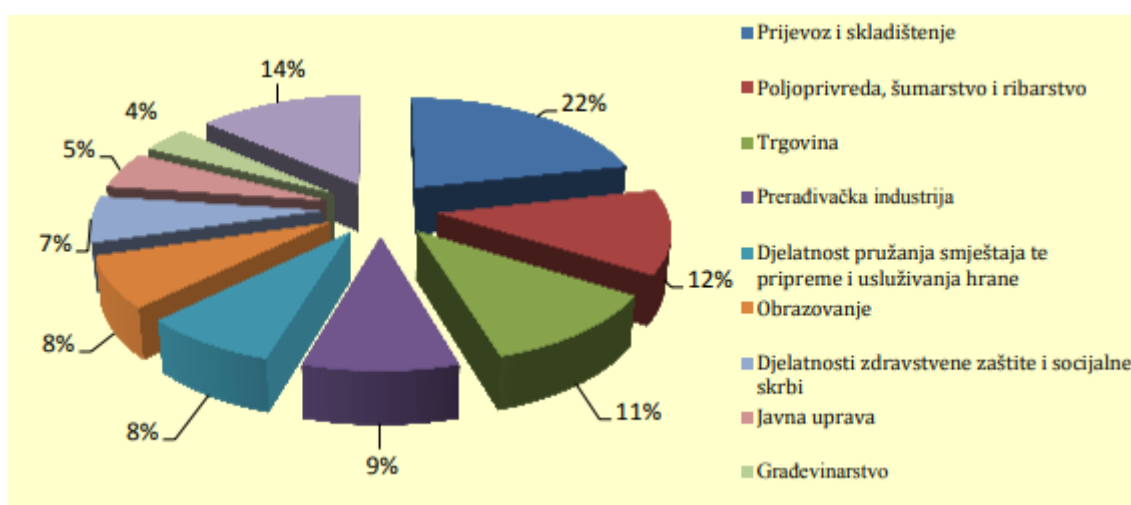
⁵ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man>

Tablica 2: Broj stanovnika općine Tkon po popisima stanovništva

Broj Stanovnika općine Tkon							
Godina	1857	1900	1931	1953	1991	2001	2011
Broj Stanovnika	422	635	759	821	752	707	763

Izvor: Izrada autora uz podatke sa [https://bs.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man_\(Hrvatska\)](https://bs.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man_(Hrvatska))

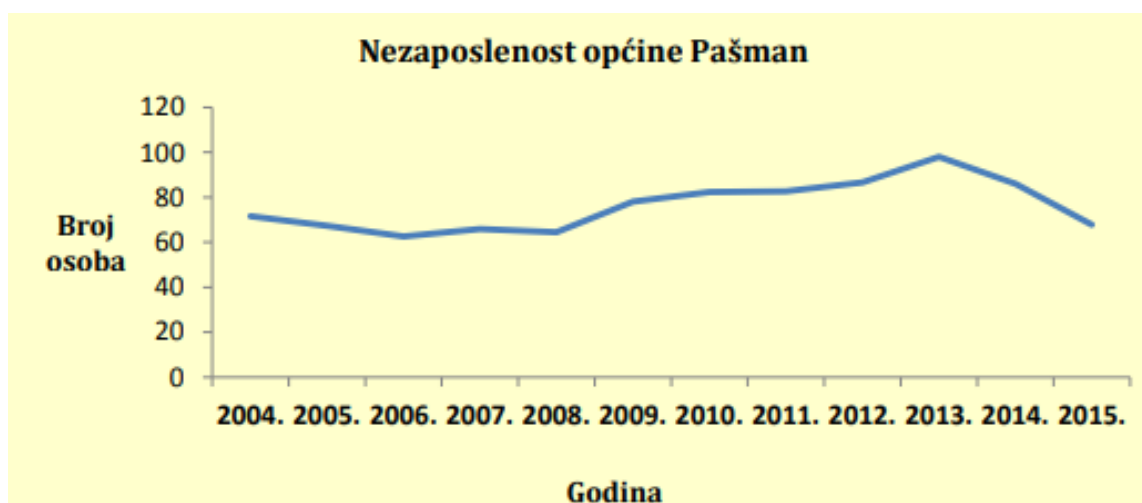
Graf 1: Zaposlenost prema djelatnosti općine Pašman

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva iz 2011. godine

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, u općini Pašman je zaposleno 516 osoba. Među njima, najveći je broj onih koji rade u području prijevoza i skladištenja (22%), nakon čega slijedi poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (12%) te trgovina (11%). Djelatnošću pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane se bavi 8% stanovnika općine Pašman.

Graf 2:Nezaposlenost općine Pašman kroz godine

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

Analizirajući kretanje nezaposlenosti općine Pašman, uočava se njeno smanjenje nakon 2013. godine kada je broj nezaposlenih od 98 osoba bio najviši u posljednjih dvanaest godina. U 2015. godini dolazi do pada broja nezaposlenih osoba za 21,00% u odnosu na prethodnu godinu. U 2015. godini ukupna nezaposlenost općine Pašman broji 79 osoba.

Tablica 3:Spolna i dobna struktura općine Pašman

Spol/Dob	0-19	20-34	35-59	60+	Ukupno
Muškarci	178	174	350	343	1045
Žene	165	156	316	400	1037
Ukupno	343	330	666	743	2082

Izvor: Izrada autora, Državni zavod za statistiku, Podaci iz 2011.

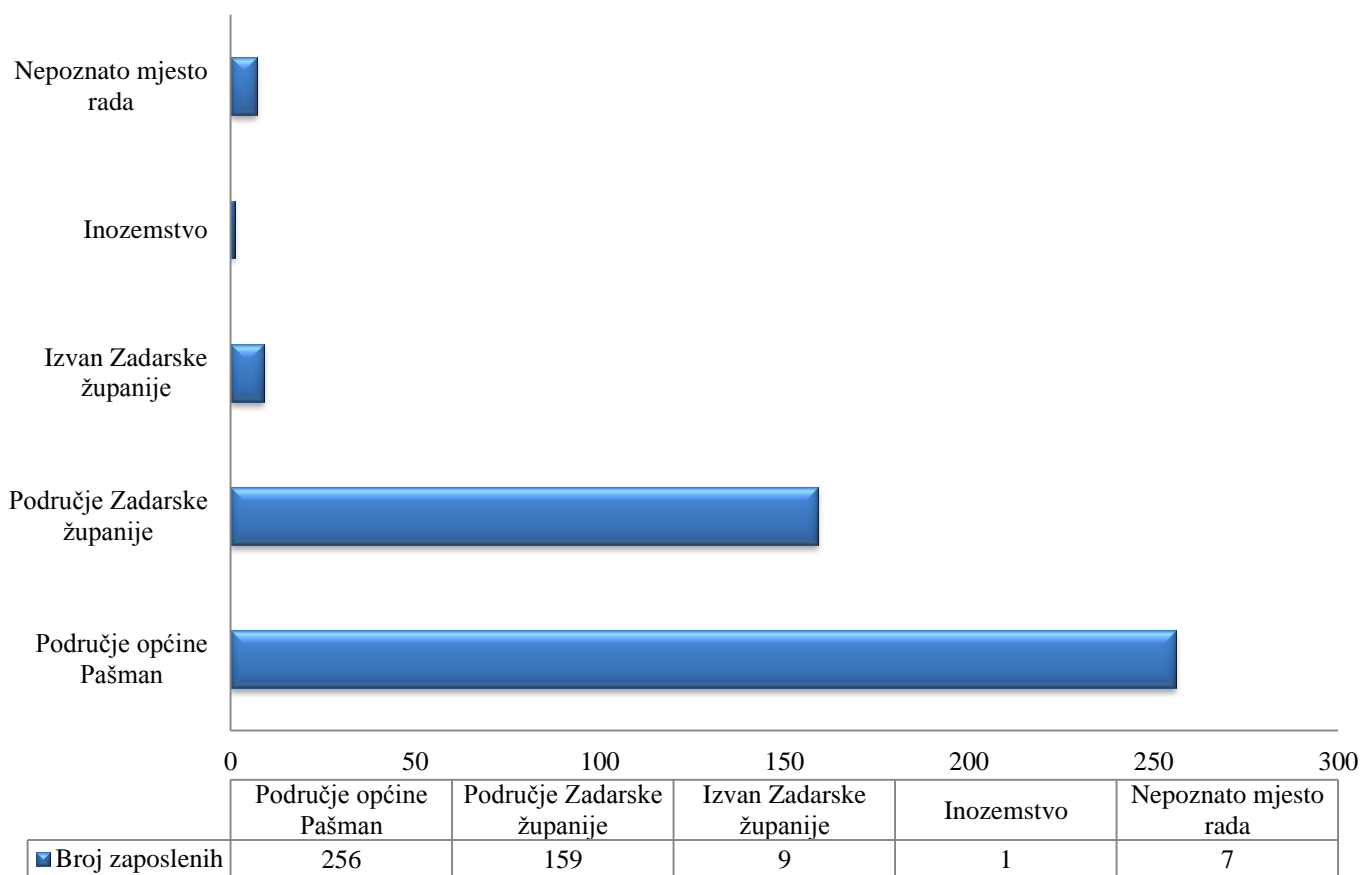
Primjećuje se iznimna starost stanovništva i nedostatak mladog stanovništva što su i jedni od najvećih problema i prepreka u procesu razvoja otoka Pašmana. Postotak stanovništva starijih od 60 godina je 35,69%, a onih između 35 i 59 godina je 32% što je znatno više od postotka stanovnika mlađih od 20 godina koji je mizernih 16,5%.

Tablica 4: Obrazovanost stanovnika općine Pašman

Obrazovanje	Broj	Udio
Bez škole	14	0,76
1-3 Razred	60	3,25
4-7 Razred	273	14,79
Osnovna Škola	365	19,77
Srednja Škola	934	50,60
VŠS	123	6,66
VSS	67	3,63
Magisterij	2	0,11
Doktorat	2	0,11
Nepoznato	6	0,32
Ukupno	1846	100

Izvor: Izrada autora, Državni zavod za statistiku, Podaci iz 2011.

Graf 3: Zaposleni u općini Pašman prema mjestu zaposlenja, Popis 2001.

Izvor: Popis stanovništva iz 2001. godine

Prema Popisu stanovništva iz 2001. godine 40,74% stanovništva općine Pašman na mjesto zaposlenja putuje izvan općine Pašman, od čega 90,34% stanovnika općine Pašman radi posla putuje u grad ili općinu koji se nalaze na području Zadarske županije, a 5,11% stanovnika općine Pašman radi u drugoj županiji. 59,26% stanovnika općine Pašman je zaposleno na području same općine.

Veliki broj loklanog stanovništva je zaposleno izvan područja općine Pašman, a razlog tomu jest blizina gradova Zadra i Biograda na Moru, koji predstavljaju urbane centre župnije i kojima zbog visokog stupnja gospodarske aktivnosti gravitira radna snaga općine Pašman.

Samo polovica stanovnika ima završenu srednju školu dok stanovnika sa završenom osnovnom školom ima 20%. Udio stanovnika sa visokim obrazovanjem iznosi 10,5%. Iz

tablice se može primjetiti izrazito slaba obrazovanost lokalnog stanovništva što je rezultat lošeg uređenja obrazovnog sustava.

Zbog svih ovih faktora, pogotovo razine obrazovanosti, može se doći do zaključka da je području Pašmana potrebna dodatna radna snaga van otoka sa većim znanjima i sposobnostima kako bi došli do gospodarskog napretka.

2.5. Gospodarstvo otoka

Grane na kojima se zasniva gospodarstvo Pašmana su: turizam, ribarstvo, marikultura, ugostiteljstvo, obrt i poljoprivreda. Stoga u sektoru usluga dominiraju ugostiteljstvo i usluge smještaja. Ipak, u novije vrijeme snažno se razvijaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Većina njih uključena je i u projekt Hrvatski otočni proizvod.

Stanovništvo pašmana se bavi ribarstvom i ulovom ribe za osobne i gospodarske potrebe. Ribarstvo i poljoprivreda su jedni od pravaca razvoja Pašmana. Turizam je prepoznat kao temeljna gospodarska djelatnost, s naglaskom na infrastrukturne objekte i formiranje prepoznatljive turističke ponude.⁶

Tablica 5: Turistički promet u 2015. općine Pašman

2015.	Dolasci	Udio	Noćenja	Udio
Domaći	3918	17,69	61129	26,10
Strani	18231	82,31	173069	73,90
Ukupno	221549	100	234197	100

Izvor: Izrada autora pomoću podataka sa <http://www.pasman.hr/hr>

⁶ https://www.tkon.hr/pdf/04072017_6709721018.pdf

U 2015. godini u općini Pašman je registrirano ukupno 22.149 dolazaka te 234.197 noćenja, pri čemu strani turisti čine više od dvije trećine ostvarenog turističkog prometa što govori u prilog dominantne inozemne potražnje.

S obzirom na razdoblje boravka, najviše dolazaka i noćenja u 2015. godini zabilježeno je u mjesecu srpnju i kolovozu. U periodu predsezone i posezone broj dolazaka i noćenja naglo opada, što govori o naglašenoj sezonalnosti turističke ponude općine Pašman. Bilježi se značajan rast u dolascima i noćenjima u ovome stoljeću što je rezultat poboljšanja smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta u novijem dobu iako ima još mnogo prostora za napredak. Od inozemnih gostiju treba naglasiti Sloveniju iz koje dolazi daleko najviše gostiju te je slijede Njemačka, Austrija, Češka i Poljska.⁷

3.TRENTNO STANJE TURIZMA NA PAŠMANU

3.1.Atraktivni čimbenici turizma

●Prirodni resursi turizma

Prirodni turistički resursi su svi prirodni elementi i faktori koji su odraz geografske sredine..

Najviši vrh otoka Pašmana, V.Bokolj, visok 272 metra je ujedno i vrlo bitna turistička atrakcija koji pruža odličan pogled na Srednji i Pašmanski kanal na jugozapadnoj strani otoka.⁸

Na sjeveroistoku obala je pitoma i razvedena te je karakterizira niz uvala i plaža pogodnih za razvoj odmorišnog i nautičkog turizma. Pritom valja istaknuti da morska struja koja mijenja smjer svakih šest sati čini ovo more najčišćim na Jadranu. Sa sjeveroistočne strane otoka se nalazi niz manjih otočića: Garmenjak, Školjić, Komornik, Dužac Mali i Veli, Čavatul, Bisaga Vela i Mala, Galešnjak, Ričul, Muntan i drugi. Među njima se posebice ističe Galešnjak – otok u obliku srca, kao jedan od tri takva u svijetu.⁹

⁷ <http://opcinasman.hr/>

⁸ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man>

⁹ <http://www.pasman.hr/hr/pasman/jeste-znali>

Tablica 6:Plaže na području općine Pašman

Mjesto	Naziv plaže	Opis plaže
Ždrelac	Ždrelac plaža	Uređena pješčana plaža
Banj	Banj plaža	Uređena pješčana plaža
Dobropoljana	Dobropoljana plaža	Uređena pješčana plaža
Nevidane	Nevidane plaža	Uređena pješčana plaža
Mrljane	Mrljane plaža	Djelomično uređena pješčana plaža
Pašman	Pašman plaža	Dvije uređene pješčane plaže
Kraj	Kraj plaža	Uređena pješčana plaža

Izvor: Izrada autora putem podataka sa <http://opcinapasman.hr/wp-content/uploads/2016/04/Pa--man-strategija-razvoja-turizma-Opcine-Pa--man.pdf>

Slika 2: Otok Galešnjak

Atraktivnost prirodnih resursa Otoka Pašmana dodatna pojačava i neposredna blizina Nacionalnog parka Kornati i Parka prirode Telašćica kao i sjeverozapadni dio Vranskog Jezera. U blizini se nalazi i Sitsko-žuta otočna skupina.

- Klimatska obilježja

Otok Pašman odlikuje mediteranska klima čija su obilježja vruća i suha ljeta, te blage i vlažne zime sa srednjom temperaturom najtoplijeg mjeseca višom od 22°C, a najhladnijeg mjeseca do -3°C, te neravnomjernim rasporedom padalina. Temperatura zraka naglašava ugodnost

mediteranskog podneblja. U najhladnijim mjesecima, siječnju i veljači, temperatura se kreće u prosjeku od 6,5 do 7,0°C. U najtoplijim mjesecima, srpnju i kolovozu, temperatura prosječno dostiže vrijednosti između 24 i 24,5°C. Rijetke ekstremne vrijednosti temperature spuštaju se zimi do -8°C, a ljeti se penju do + 35°C. Povoljni klimatski uvjeti nude mogućnost produženja turističke sezone, odnosno većeg broja turističkih dolazaka u predsezoni i posezoni.¹⁰

●Kulturni resursi turizma

Kulturnim resursima se smatraju: pokretni spomenici (slike), nepokretni spomenici (arheološka nalazišta, memorijalna područja i građevine), pojedine sakralne građevine (crkve, samostani). U turističkom smislu, kulturna baština čini neizostavni dio razvoja kulturnog(etno) turizma.

Općina Pašman se diči bogatom kulturnom tradicijom te sadrži mnoge primjerke arheološke i posebno sakralne baštine. Od sakralne baštine najviše se ističu Franjevački samostan Sv.Duje(Kraj) koji datira još iz 14.stoljeća tj.1390.godine. te Benediktinski samostan Sv.Kuzme i Damjana(Ćokovac).

Slika 3:Lokalitet Otus

¹⁰ <http://opcinapasman.hr/wp-content/uploads/2016/04/Pa--man-strategija-razvoja-turizma-Opcine-Pa--man.pdf>

Lokalitet Otus nalazi se u južnom dijelu zapadne obale otoka Pašmana. Otus čuva primjer rane pojave kulture ladanja u našim krajevima. Ljetnikovac je nastao na prijelazu iz 14. u 15. Stoljeće. Na lokalitetu se nalaze crkvice Sv. Ante i ruševine raznih zgrada profane namjene. Crkvu sv. Ante na blagdan istoimenog sveca stanovnici otoka hodočaste i danas.

Slika 4: Župna Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije

Spominje se već u ranom srednjem vijeku. Crkva je iznutra oslikana po zidovima svetopisamskim motivima koji potječu od soboslikara Mladena Plečka i Mate Matulića iz 1930. godine. Crkva ima nekoliko posrebrnih “kandela” i procesionalnih križeva. Danas crkve nema pokazatelja srednjovjekovnih ili ranijih izvedbi građevinskih radova.

Slika 5: Župna Crkva Sv. Tome

U samome mjestu Tkona nalazi se župna crkva Sv. Tome, spominje se već u 11. Stoljeću. Sačuvana je pravokutna apside u romaničkom stilu, zvonik, te brojni fragmenti koji datiraju iz 12 stoljeća. U današnjem obliku trobrodne bazilike sagrađena je 1742., a obnovljena 1938. godine.¹¹

●Kulturne manifestacije

Manifestacije kao kulturna i sportska događanja kojima se obogaćuje turistička ponuda općine Pašman odvijaju se pretežito u ljetnim, ali i u mjesecima izvan turističke sezone. U cilju očuvanja i promicanja bogate tradicije i običaja, održavaju se razne kulturne manifestacije kao što su Ždreške lazi, Međunarodna smotra folklor, Otočko natjecanje u Praćan, Neviska koleda, Klapske večeri, Mišulić šida i Sajam otočnih proizvoda.

U mjestu Ždrelac se redovno održavaju Ždreške lazi, večeri kulture i tradicije, pjesme i plesa uz sudjelovanje KUD-a Sv. Luka i ženske udruge Lavanda.

U mjestu Dobropoljana se s druge strane održavaju Međunarodne smotre folklor na kojima sudjeluju domaća i strana folklorna društva s ciljem promicanja kulture, umjetnosti i starih vrijednosti.

¹¹ <http://www.pasman.hr/hr/pasman/spomenici>

Uz kulturne manifestacije održavaju se i sportski događaji kao što su nogometni i košarkaški ljetni turniri te najveći sportski događaj na području, Škraping, o kojem ćemo detaljnije u daljnjem poglavlju. Posebno se ističe i takozvani Đir po konalu.

Đir po konalu je manifestacija koja se organizira u sklopu projekta održavanja regate starih, tradicionalnih drvenih brodova na oštra/latinska jedra i trevu. Projekt je započeo 2007. godine kao ideja očuvanja i prezentacije simbola otoka Pašmana i Pašmanskog kanala kroz nekadašnji život mornara, kalafata, ribara i težaka te se od onda uspješno održava svake godine. U ovoj manifestaciji sudjeluje oko 40-ak brodicica sa otoka Pašmana, ali i susjednih luka poput Biograda na moru, otoka Murtera, Vodica, otoka Prvića, otoka Iža i otoka Zlarina. Organizatori ove manifestacije su Turistička zajednica općine Tkon i Udruga za poticanje jedrenja i veslanja tradicionalnim brodicama otoka Pašmana „Frkata“, uz potporu općine Tkon, Zadarske županije i Turističke zajednice Zadarske županije.

Od ostalih manifestacija na općini Tkon se mogu izdvojiti Kunjske maškare (maškarana povorka po cijeloj općini), Svi na vesla (utrka veterana veslača), Sajam otočnih proizvoda (poticaj razvoja otočne proizvodnje i očuvanja autohtonih izvornih proizvoda s otoka u sklopu Škrapinga), Susret Crkvenih pučkih pivača (izvorno tradicijsko pučko pjevanje),...¹²

3.2. Smještajni Kapaciteti

Prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti koji je stupio na snagu 09.08.2015. godine, ugostiteljski objekti se s obzirom na vrstu ugostiteljskih usluga koje se u njima pružaju razvrstavaju u sljedeće skupine: hotel, kampovi, ostali ugostiteljski objekti za smještaj, restorani, barovi, catering objekti, objekti jednostavnih usluga.

¹² https://www.tkon.hr/pdf/04072017_6709721018.pdf

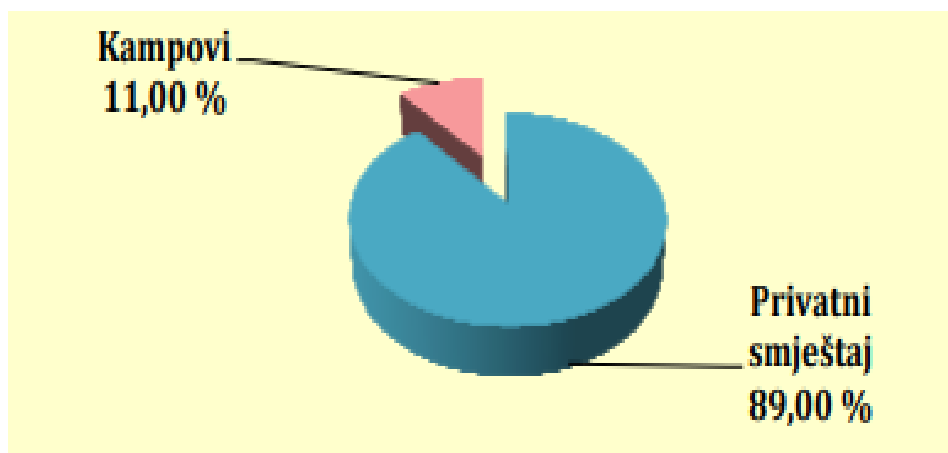
Tablica 7:Smještajni kapaciteti Tkona

Vrsta objekta	Broj objekata	Broj smještajnih jedinica	Broj stalnih ležaja	Broj pomoćnih ležaja
Kampovi	2	150	450	0
Odmarališta	3	20	40	10
Mali kampovi	3	24	72	0
Privatno	72	169	489	101
Ukupno	80	366	1051	111

Izvor:Izrada autora rada prema podacima sa https://www.tkon.hr/dokumenti/plan_razvoja_turizma_u_opcini_tkon.pdf

U 2015. godini općina Pašman je raspolagala s 2.983 postelja u registriranim smještajnim objektima, od čega privatni smještaj (pružanje usluga smještaja u domaćinstvu) čini 89,00 %, a kampovi 11,00 %.

Graf 4:Odnos između kamp i privatnog smještaja

Izvor: <http://opcinapasman.hr/wp-content/uploads/2016/04/Pa--man-strategija-razvoja-turizma-Opcine-Pa--man.pdf>

Turističku ponudu smještaja u općini Pašman čini 9 kampova te 352 registriranih privatnih iznajmljivača koji pružaju usluge smještaja u sobi, apartmanu i kući za odmor.

Tablica 8: Popis kampova Općine Pašman

Naziv kampa	Mjesto
Ublog	Dobropoljana
Đelo	Dobropoljana
Kod Jakova	Pašman
Lučina	Pašman
Kamp Kelly	Kraj
Tratica	Kraj
Zaharija	Kraj
Kuštera	Kraj
Daleka Obala	Banj

Izvor: Izrada autora prema podacima sa <http://www.pasman.hr/hr>

Broj smještajnih kapaciteta bi mogao biti i veći i zato je potrebno ulaganje u smještajne kapacitete, pogotovo u nove mogućnosti kao što su mali obiteljski hoteli, hosteli i mala hotelska naselja . Usluge također trebaju biti prilagođene stilu života turista u mjestu njihova stalnog boravka. Raste i potreba za sigurnošću (sigurnost od provala, pljačke, trovanja hranom,...).

Trend je da mali obiteljski hoteli idu i korak dalje u specijalizaciji svojih usluga te svoju ponudu ciljano nude pojedinom tržišnom segmentu: primjerice za mlade ili sportaše.

3.3. Ugostiteljski Kapaciteti

Tablica 9: Ugostiteljski objekti Općine Pašman

Naselje	Vrsta objekta	Broj objekata
Kraj	Kafić	1
Ždrelac	Restoran/Kafić	5
Pašman	Restoran	1
Nevidane	Restoran	1
Dobropoljana	Restoran	1
Mrljane	Restoran	1

Izvor: Izrada autora pomoću podataka sa <http://opcinapasman.hr/wp-content/uploads/2016/02/Pa--man-09.02.2016..pdf>

Kao što možemo vidjeti iz tablice, na području općine pašman se nalazi 10 ugostiteljskih objekata za pripremu i posluživanje jela i pića od kojih je 6 restorana, a 4 bara. To ukazuje na problem koji se mora riješiti ulaganjem u ugostiteljstvo kako bi imali priliku privući više turista.

3.4. Oblici Turizma na Pašmanu

● Sportski/Pustolovni Turizam

Sportski turizam poseban je oblik turizma u kojemu prevladavaju sportski motivi za putovanje i boravak u određenim turističkim mjestima i centrima. Sport je u suvremenom turizmu postao ne samo sadržaj boravka, nego je vrlo često i glavni motiv za putovanja u određene turističke destinacije. Upravo sportsko-rekreacijski sadržaji u turizmu predstavljaju sve snažniji faktor turističke ponude i potražnje. Smatra se da je motiv sporta i rekreacije zastupljeniji u vrijeme predsezona i sezona te stoga prisutnost ove ponude u turističkoj

destinaciji utječe na produženje turističke sezone i u završnici pomaže u ublažavanju sezonalnosti. Naglasak je na biciklizmu (cikloturizam) za koji su predviđene brojne biciklističke staze i najpoznatije sportsko natjecanje koje se odvija svake godine u općini Tkon, Škraping.

Škraping je jedinstvena međunarodna trekking utrka po oštrom otočnom kamenju koja spada u vrstu ekstremnih sportova. Svake godine održava se na otoku Pašmanu tijekom ožujka.

Natjecatelji na startu dobivaju kartu otoka s ucrtanim kontrolnim točkama koje moraju proći u što kraćem vremenu. Utrka sadrži više kategorija natjecanja sa većim i manjim intenzitetom kako bi bila dostupnija svima te privukla što više ljudi na sudjelovanje. Posjetitelji i sportaši dolaze iz susjednih i drugih europskih država te na taj način neposredno promoviraju otok i Hrvatsku. Na prošlogodišnjem Škrapingu sudjelovalo je oko 1.400 natjecatelja iz cijele Hrvatske i još 11 europskih zemalja.¹³

Slika 6: Škraping

¹³ <http://www.skraping.hr/hr/informacije-opce-informacije/>

Slika 7: Biciklističke staze na pašmanu

Staza 1. ŽDRELAC, most – M. BOKOLJ, 100m, 6km, Gospa Loretska – V. BOKOLJ, 172m, 4km – KOMORNJAK, raskrižje, 180m, 4km – MORAVNJAK, 150m, 3km – SKALICE, 90m, 3km – PRVANJ – 184m, 2,8km – POLJICA – KRUŠEVI, raskrižje, 90m, 1,8km – VRIJANJAK, 35m, 2km – U. BRATOVICA – TKON, 0m, 3km.	Dužina: 29,5 km Uspon: 390 m Silaz: 400 m Cesta: dobar makadam
Staza 2. BANJ, 0m – M. BOKOLJ, 100m, 1,5km – V. BOKOLJ, 172m, 4,7km – KOMORNJAK, 180m, 4km – NEVIDANE, 0m, 2,8km.	Dužina: 13 km Uspon: 272 m Silaz: 272 m
Staza 3. NEVIDANE, 0m – KOMORNJAK, raskrižje, 180m, 2,8km – U. VRŽIŠĆE, 0m, 3,2km.	Dužina: 6 km Uspon: 180 m Silaz: 180 m
Staza 4. NEVIDANE, 0m – KOMORNJAK, raskrižje, 180m, 2,8km – SKALICE, 95m, 6km – KRAJ, 20m, 1,2km.	Dužina: 10 km Uspon: 180 m Silaz: 180 m
Staza 5. KRAJ, 0m – SKALICE, 95m, 1,2km – U. LANDIN, 0m, 2km.	Dužina: 3,4 km Uspon: 95 m Silaz: 95 m
Staza 6. KRAJ, 0m – SKALICE, 95m, 1,2km – KRUŠEVO, 90m, 4,5km – TKON, 0m, 2,2km.	Dužina: 7,9 km Uspon: 90 m Silaz: 90 m

Izvor: <http://opcinapasman.hr/biciklizam/>

Na području Pašmana već postoji velik broj biciklističkih staza(6) te velika ulaganja u infrastrukturu nisu nužna. Pozitivni učinci cikloturizma su brojni a ističe se zdravstvena korist,rješenje problema zakrčenosti ulica,smanjene emisije CO₂,štednja goriva,smanjeno onečišćenje zraka i smanjena količina i volumen buke.¹⁴

Na području otoka se već dugi niz godina tradicijski održava biciklistička utrka,bajpas.

¹⁴ <https://repositorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst:1057/preview>

Slika 8: Bajpas

Bajpas je kružna utrka duga 35 kilometara sa startom i ciljem u Pašmanu i prolaskom kroz sva mjesta u općini, sa sjeveroistočne i jugozapadne strane otoka.¹⁵

Potrebno je uložiti u sistem bike-sharea koji se slabo prakticira u republici hrvatskoj. To je sistem u kojem su bicikli dostupni ljudima u kratkom vremenu u zamjenu za određenu novčanu svotu. Jedan od razloga zašto je pametno uložiti u bike-share sustav je činjenica da se za njegovu uspostavu dobijaju sredstva iz europskih fondova, a uz dovoljno veliku potražnju može biti i profitabilno.¹⁶

Slika 9: Bike-share sistem

¹⁵ <http://hotspots.net.hr/2016/05/atraktivna-prilika-za-avanturiste-na-dva-kotaca-okusajte-se-u-maratonu-bajpas-na-pasmanu/>

¹⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Bicycle-sharing_system

●Nautički Turizam

Nautički turizam se definira kao plovidba i boravak turista(nautičara) na plovnim objektima, kao i boravak u lukama nautičkog turizma radi relaksacije i rekreacije. Tri su osnovna oblika nautičkog turizma: luke nautičkog turizma, charter i cruising. Zbog svog položaja i s jednom od najrazvedenijih obala na svijetu i ugodne klime, Hrvatska je već danas jedna od najpoželjnijih nautičkih destinacija na svijetu. Na to upućuju stalno rastući rezultati poslovanja u nautičkom turizmu. Neovisno o tome, yachting turizam u Hrvatskoj nekoliko posljednjih godina obilježava stagnacija u razvoju ponude novih vezova u marinama, iako uz optimalan razvojni koncept potražnja za njima nije upitna. Glavni uzrok tome treba tražiti u nepovoljnom investicijskom okruženju. Cruising turizam u posljednjih desetak godina obilježava povećan broj dolazaka megakruzera, ali i rastuća potražnja za krstarenjem na malim domaćim kruzerima.¹⁷

Otok Pašman sa svim svojim mjestima kao destinacijama nudi razne aktivnosti u i na vodi od kojih su najčešće sandoline, pedaline, daske za jedrenje... Veslati i jedriti se može u mirnim uvalama nedaleko gotovo svakog mjesta na otoku. Na organiziranom sidrištu za nautičare u uvali Soline, sv. Ante i Ždrelac na otoku Pašmanu organizira se održavanje reda, prikupljanje i odvoz smeća, protupožarna zaštita i očuvanje okoliša. Za korištenje organiziranog sidrišta plaća se propisana naknada bilo da se za sidrenje koriste plutače ili sidra, a uz to se plaća i boravišna pristojba po osobi.¹⁸

Zbog izuzetne razvedenosti Ugljanske obale koja pruža sigurno sidrište i vez na više malih mjesnih pristaništa, nautičari su rado viđeni gosti Ugljana. Najpogodnija uvala je ona u Mulinama u prirodnoj zavjetrini i sigurnosti koju su davno otkrili mnogobrojni nautičari.¹⁹

¹⁷ <http://opcinapasman.hr/wp-content/uploads/2016/04/Pa--man-strategija-razvoja-turizma-Opcine-Pa--man.pdf>

¹⁸ <http://opcinapasman.hr/nautika/>

¹⁹ <https://www.ugljan.hr/index.php/hr/pogucnosti/aktivni-odmor/nauticki-turizam.html>

Slika 10:Luka i privežište Mulina

●Outdoor(Kamping) Turizam

Kamping turizam predstavlja tržište odmora na otvorenom te oblik slobodnog bivanja u prirodi u malenim jedinicama, tzv. autodomovima, šatorima ili kamp prikolicama. Kamping turizam ima zadatac upravljati promjenama kamping proizvoda što ukljućuje poznavanje trendova u razvoju kamping turizma i primjenu inovativnih rješenja kako u kreiranju inovativnog kamping proizvoda tako i u odabiru inovativnih smještajnih jedinica unutar kampa a na korist čitavoj zajednici povećavajući kvalitetu života lokalnog stanovništva.

4. Turizam u razvojnim dokumentima

POSTAVLJENI CILJEVI

Zadarska županija je u 2015.g. sufinancirala program potpore događanjima turističke zajednice Zadarske županije u iznosu od 100.000 kuna. Radi se o programu dodjele bespovratnih novčanih potpora za događanja koja se održavaju na području Zadarske županije u 2015. godini i to za sufinanciranje troškova nabave roba i usluga za neposrednu realizaciju događanja, a koja doprinose slijedećim ciljevima: prvenstveno i isključivo stvaranju motiva za dolazak turista na destinaciju, smanjenje sezonalnosti, stvaranje prepoznatljivog imidža zadarske regije, umrežavanje i poticanje suradnje u vidu destinacijskog menadžmenta, usmjeravanje fokusa na obogaćivanje proizvoda destinacije, podizanje razine atraktivnosti ponude destinacije. Iz navedenog je vidljivo kako sve turističke destinacije Zadarske županije imaju potporu na županijskoj razini kada je riječ o projektima koji podupiru daljnji razvoj turizma.

Strategija razvoja općine Pašman predstavlja razvojni smjer općine u razdoblju do 2020. godine. Strategija razvoja temelji se na ocjeni postojećeg stanja, jasno definiranoj viziji, te na njima utemeljenim strateškim ciljevima i strateškim prioritetima razvoja, koji su detaljnije razrađeni kroz mjere.

Strategijom se predlažu mjere koje se trebaju ostvariti do 2020. godine, a koje za krajnji cilj imaju povećati kvalitetu života i standard stanovnika općine Pašman, poboljšati gospodarsko okruženje uz naglasak na održivom razvoju i očuvanju prirodne i kulturne baštine te povećati učinkovitost upravljanja općinom.

Općina Pašman trenutno nema prepoznatljiv turistički proizvod budući da turizam općine danas obilježava nepovoljna struktura smještajnih kapaciteta, nedovoljna turistička opremljenost, nedovoljna valorizacija prirodnih ljepota i kulturno-povijesne baštine. Kako bi se općina Pašman u budućnosti pozicionirala kao prepoznatljiva i tržišno konkurentna turistička destinacija potrebno je usmjeriti napore ka kreiranju novih turističkih proizvoda, razvijanju selektivnih oblika turizma i turističkoj valorizaciji kulturno-povijesne baštine i tradicije. Ukoliko se realiziraju, prethodne aktivnosti će rezultirati razvijanjem jedinstvenog

imidža i time prepoznatljivosti općine Pašman kao turističke destinacije. U nastavku su definirani dugoročni ciljevi razvoja turizma općine.

Ciljevi razvoja turizma općine Pašman mogu se podijeliti na ekonomske, sociokulturne i ekološke. Svi navedeni ciljevi ravnopravno su tretirani pri formiranju razvojnog modela i stoga ih se ne smije promatrati odvojeno budući su jednako važni i međusobno se uvjetuju.

Ekonomske ciljeve turizma usmjereni su na gospodarske ciljeve koji rezultiraju određenim gospodarskim učincima (na platnu bilancu, zapošljavanje, uravnoteženje razvoja, ...). Socijalna i kulturna funkcija pripadaju tzv. neekonomskim funkcijama turizma. Socijalna funkcija turizma utječe na smanjenje socijalnih razlika između ljudi, dok kulturna funkcija pretpostavlja utjecaj što ga receptivne turističke zemlje imaju na kulturnom planu prema inozemnim, ali i domaćim posjetiteljima. Zaštita okoliša i ekološko odgovorno ponašanje danas su jedna od vrlo važnih pitanja čovječanstva, a za turizam su bitna jer su prostor i njegove ljepote osnovni faktori razvoja samog turizma.

Slika 11: Dugoročni ciljevi razvoja turizma općine Pašman

EKONOMSKI

- *Razvoj novih turističkih proizvoda*
- *Osvajanje novih tržišta*
- *Nove tržišne niše*
- *Primjerena struktura smještajnih kapaciteta*
- *Veće zapošljavanje*
- *Valorizacija ruralnih prostora*
- *Turizam kao pokretač razvoja gospodarstva u cjelini*
- *Proizvodnja i prodaja autohtonih proizvoda*
- *Razvoj poduzetništva i nove investicije*
- *Produljenje sezone*

SOCIO-KULTURNI

- *Povećanje kvalitete života stanovništva*
- *Očuvanje kulturno-povijesne i industrijske baštine*
- *Očuvanje lokalnog identiteta u uvjetima globalizacije*
- *Povezivanje ljudi*
- *Sigurnost za lokalno stanovništvo i za turiste*

ZAŠTITA OKOLIŠA

- *Zaštita prirodnih resursa*
- *Zaštićena područja prirode*
- *Unapređenje infrastrukture*
- *Monitoring zagađenja*
- *Sprječavanje vizualnog zagađenja prostora, prostorno planiranje*

Izvor: <http://opcinasman.hr/wp-content/uploads/2016/04/Pa--man-strategija-razvoja-turizma-Opcine-Pa--man.pdf>

Ovdje je potrebno naglasiti kako konačni doseg ostvarenja spomenutih ciljeva treba biti razvoj temeljen na načelima održivosti, koji osigurava dugoročni boljitak lokalnom stanovništvu i zajednici, s jedne strane, te zadovoljstvo turista s druge strane. Nadalje, uz navedene podciljeve razrađeni su i konkretni kvantificirani ekonomski ciljevi razvoja turizma općine Pašman koji su iznijeti u slijedećoj tablici.

Tablica 10: Kvantificirani ciljevi razvoja turizma općine Pašman

<i>Opis</i>	2015. g.	2020.g.*
<i>Dolasci</i>	22.149	45.600 (+105%)
<i>Noćenja</i>	234.197	364.800 (+56%)
<i>Prosječni boravak</i>	10,5 dana	8 dana
<i>Postelje</i>	2.983	4.560 (+53%)
<i>Iskorištenost u danima</i>	78,5	80

Izvor: Turistička zajednica općine Pašman

Navedeni kvantificirani ciljevi usuglašeni su s ekonomskim, sociokulturnim i ekološkim ciljevima razvoja turizma općine Pašman te sa stavovima lokalnog stanovništva, očekivanim zahtjevima turista u budućnosti i raspoloživim resursima u kontekstu poštivanja načela održivog razvoja.

Procjena je da će se u 2020.g. povećati broj dolazaka s 22.149 na 45.600. Ovako procijenjena visoka stopa rasta dolazaka rezultat je nedostatne razvijenosti sadašnjeg turizma općine Pašman, a konkretizacijom vodećih razvojnih projekata dat će se novi zamah razvoju turizma.

Tablica11: Struktura smještajnih kapaciteta općine Pašman 2015. i 2020. godine

SMJEŠTAJNI KAPACITETI	2015.		2020.*	
	Struktura %	Postelje	Struktura %	Postelje
Hoteli	/	/	14,47	660
Privatni smještaj	89,00	2.656	63,60	2.900
Kampovi	11,00	327	21,93	1.000
UKUPNO	100,00	2.983	100	4.560

Izvor: <http://opcinapasman.hr/wp-content/uploads/2016/04/Pa--man-strategija-razvoja-turizma-Opcine-Pa--man.pdf>

S obzirom na trenutno neadekvatnu strukturu smještajnih kapaciteta općine Pašman, planirana struktura ukazuje na bitno poboljšanje ponude uslijed uključivanja hotelskog smještaja.²⁰

Javna komunalna i društvena infrastruktura ključan su preduvjet gospodarskog razvoja i unapređenja kvalitete života stanovnika nekog područja. Analizom stanja provedenom na području općine Pašman utvrđena je potreba za sanacijom i modernizacijom postojeće te izgradnjom dodatne komunalne i društvene infrastrukture. Osobito je naglašena potreba boljeg povezivanja općine Pašman s kopnom čime bi se ostvarila kvalitetna i sigurna cjelodnevna veza te omogućio brži gospodarski i društveni razvoj cijelog otoka.

Očuvan, čist i zdrav okoliš te bogata materijalna i nematerijalna kulturna baština resursi su kojima općina Pašman raspolaže i na temelju kojih treba graditi svoj budući razvoj. Pritisci na okoliš u općini Pašman još uvijek su minimalni zahvaljujući izostanku industrijskih aktivnosti koje vrlo često zbog nepridržavanja propisanih standarda imaju negativan utjecaj na okoliš i zdravlje ljudi. Pri planiranju budućeg gospodarskog razvoja osobitu će pozornost trebati posvetiti praćenju nosivosti i kvalitete okoliša kako bi se spriječila moguća onečišćenja i samim time narušavanje kvalitete života stanovnika općine. Uz očuvan okoliš općina Pašman raspolaže i bogatim kulturno-povijesnim naslijeđem. Materijalna i nematerijalna kulturna baština ključan su element identiteta svake zajednice i njezine prepoznatljivosti u okruženju i šire, zbog čega je potrebno predvidjeti mjere kojima će se baštinu očuvati za buduće generacije, ali i valorizirati kroz turistički sektor.

²⁰ <http://opcinapasman.hr/wp-content/uploads/2016/04/Pa--man-strategija-razvoja-turizma-Opcine-Pa--man.pdf>

MATRICA PROIZVODA

Danas se na području općine Pašman pretežno nude proizvodi sezonskog karaktera, odnosno proizvodi sunca i mora visoke atraktivnosti no niske konkurentnosti. Pored navedenog, u sadašnjoj matrici turističkih proizvoda općine Pašman nude se još i proizvodi niže atraktivnosti i konkurentnosti. Srednja atraktivnost i konkurentnost se pojavljuje u sferi cikloturizma te pustolovnog i sportskog turizma. Zbog nedostatnih financijskih sredstava te neadekvatne prezentacije, turizam baštine, gastro i eno turizam imaju malu atraktivnost te na sadašnjoj razini i nisku konkurentnost.

Temeljem analize postojećih turističkih proizvoda, raspoloživih resursa, trendova na turističkom tržištu, te na temelju izbora modela razvoja turizma, definiranja vizije i ciljeva turizma općine Pašman, utvrđena je potreba za unapređivanjem postojećih, ali i razvijanjem drugih turističkih proizvoda za koje postoje objektivne pretpostavke da će biti privlačni turistima. U tom se kontekstu među najatraktivnijim turističkim proizvodima općine Pašman za 2020.g. ističu odmorišni turizam, cikloturizam, pustolovni i sportski turizam.

U svrhu realizacije postavljenih ciljeva, unapređenja postojećih te razvoja novih turističkih proizvoda općine Pašman utvrđeni su ključni razvojni turistički projekti koji bi se trebali realizirati u razdoblju do 2020.g. Općina Pašman se opredijelila na održivi razvoj turizma s ciljem osiguranja prepoznatljivosti i dugoročne konkurentnosti na dinamičnom turističkom tržištu.

RAZVOJNE MJERE

1.PROMETNA POVEZANOST

A)Razvoj cjelovitog cestovnog rješenja za povezivanje otoka Pašmana s kopnom

Cilj mjere je osigurati povezivanje otoka Pašmana s kopnom izgradnjom cestovnog mosta ili podmorskog tunela. Povezivanje otoka Pašmana s kopnom preduvjet je za ozbiljniji gospodarski i društveni razvoj cijelog otoka. Izgradnjom cestovnog mosta sva naselja otoka Pašmana, ali i otoka Ugljana ostvarila bi kvalitetnu i sigurnu cjelodnevnu vezu s kopnenim dijelom Zadarske županije.

B)Razvoj i unapređenje cestovne infrastrukture i usluga

Cilj mjere je izgraditi kvalitetan, funkcionalan i siguran kolni i pješački prometni sustav. U svrhu povećanja sigurnosti svih sudionika u prometu i povećanja atraktivnosti područja za realizaciju investicija potrebno je sanirati i modernizirati postojeću te izgraditi dodatnu cestovnu infrastrukturu. Aktivnosti unutar ove mjere obuhvaćaju održavanje i uređenje postojeće cestovne infrastrukture; probijanje i uređenje novih dionica; izgradnja i uređenje parkirališta; postavljanje vertikalne i horizontalne signalizacije, uređenje autobusnih stajališta, izgradnja nogostupa; omogućavanje pristupa osobama s invaliditetom; izgradnja biciklističkih staza i dr. Od velike je važnosti za razvoj općine Pašman izgradnja nove dužotočke prometnice s južne strane otoka Pašmana koje će zajedno s postojećom glavnom otočkom cestu činiti osnovnu cestovnu mrežu otoka, povezujući sve postojeće i planirane turističke sadržaje.

C)Razvoj i unapređenje pomorske infrastrukture i usluga

Cilj mjere je modernizirati i obnoviti lučku infrastrukturu u skladu sa suvremenim tehničkim standardima i potrebama nautičkog turizma. Trebalo bi doći do modernizacije i obnove te proširenje lučke infrastrukture, unapređenja i razvoja dodatnih sadržaja za potrebe razvoja nautičkog turizma, izrada projektne dokumentacije, povećanje broja vezova, unapređenje povezanosti otoka Pašmana s kopnom te drugim otocima zadarskog arhipelaga.

D) Izgradnja heliodroma i razvoj zračnog prometa

Za potrebe pružanja efikasnije zdravstvene zaštite te potrebe razvoja turizma Prostornim planom Zadarske županije te Županijskom razvojnom strategijom planirana je izgradnja mreže heliodroma te lokacija za slijetanje hidroaviona na svakom naseljenom otoku. Prostornim planom općine Pašman predviđena je izgradnja heliodroma pored mjesta Pašman. Ova mjera uključuje izradu projektne dokumentacije, pripremne aktivnosti, izgradnju heliodroma te pristupnih putova.

2. OKOLIŠ I KULTURNA BAŠTINA

A) Podizanje svijesti o zaštiti i uređenju okoliša te očuvanju prirode

Cilj mjere je jačanje svijesti javnosti o potrebi očuvanja i uređenja okoliša te uključivanje svih stanovnika općine Pašman u proces zaštite okoliša i očuvanja prirode na području općine Pašman. U cilju stvaranja ekološki osviještene zajednice na području općine Pašman kroz navedenu mjeru provodit će se aktivnosti koje će doprinijeti zaštiti i uređenju okoliša te očuvanju prirode. Aktivnosti će uključivati organizaciju čišćenja javnih površina općine Pašman u koje će biti uključeni stanovnici općine Pašman, organiziranje manifestacija javnog karaktera kao npr. okrugli stolovi, tribine, eko radionice posvećene zaštiti okoliša i prirodi radi podizanja javne svijesti o potrebi zaštite i očuvanja prirode. Također promovirat će se važnost recikliranja i korištenja energije iz obnovljivih izvora, štednja vode i energije te pravilnog načina zbrinjavanja otpada.

B) Promocija i korištenje obnovljivih izvora energije te energetske učinkovite javne rasvjete radi povećanja energetske učinkovitosti u javnom, privatnom i gospodarskom sektoru

Cilj je poticati stanovnike općine Pašman na korištenje obnovljivih izvora energije u kućanstvima, gospodarstvu i javnom upravljanju u svrhu ostvarivanja energetske učinkovitosti. Provedba ove mjere osigurat će se promocijom i poticanjem svih dionika na području općine Pašman na sljedeće aktivnosti: ugradnju solarnih kolektora, zamjene peći na lož/starih peći na drva peći na palete, ugradnja dizalica topline, rekonstrukcija vanjske

ovojnice u kućanstvima, rekonstrukcija stolarije u kućanstvima, rekonstrukcija sustava grijanja i zamjene energenata za zgrade javne namjene, energetski pregledi i certificiranje zgrada javnih ustanova.

C)Uređenje i održavanje šumskih i poljskih putova

Analizom stanja na području općine Pašman utvrđena je nedostatna briga za održavanje i uređenje šumskih i poljskih putova čime se narušava estetski/razvojni okvir općine Pašman. Uređenje i kontinuirano održavanje šumskih i poljskih putova doprinijet će boljoj dostupnosti poljoprivrednim zemljištima, turističkim atrakcijama, poboljšati sigurnosti stanovnika općine te ujedno poboljšati zaštitu od mogućnosti izbijanja šumskih požara. Aktivnosti unutar ove mjere uključuju nasipanje odgovarajućim materijalom (kameni agregat, šljunak), čišćenje i održavanje kanala i jaraka uz poljske putove, čišćenje i održavanje cijevnih propusta, održavanje živica i drugog raslinja uz putove, sječa pojedinih stabala, grmlja ili grana koje sprječavaju prijevoz, održavanje, uređivanje i čišćenje poljskih i šumskih putova i slično.

D)Zaštita i valorizacija kulturno-povijesnih objekata i spomenika općine Pašman

Cilj je uspostaviti sustav učinkovitog i održivog korištenja kulturno-povijesnog nasljeđa općine Pašman u svrhu kreiranja prepoznatljivog identiteta općine Pašman i zaštite kulturno-povijesnog nasljeđa općine Pašman. U okviru ove mjere naglasak je na zaštiti kulturno-povijesnog nasljeđa općine Pašman i valorizaciji tog nasljeđa kroz turistički sektor. Provedba mjere će se osigurati postavljenjem smeđe signalizacije i interpretacijskih tabli, postavljanjem javne i ambijentalne rasvjete, uređenjem šetnica koje vode do kulturnih spomenika kao i prostora ispred kulturnih spomenika i objekata (postavljanje klupa, koševa za smeće). Unutra ove mjere predviđene su aktivnosti rekonstrukcije i sanacije spomenika kulturno-povijesne baštine, izrade stručnih podloga, dokumentacije te programa u kojima je fokus na zaštiti, obnovi i valorizaciji kulturno-povijesnih objekata, kao i programima i projektima koji otvaraju mogućnost suradnje sa znanstvenim i stručnim institucijama.

3.SMJEŠTAJNI KAPACITETI

A)Izgradnja hotelskih smještaja

Cilj projekta sadržan je u izgradnji hotelskih smještajnih kapaciteta, odnosno poticanje nove kvalitete smještajnih kapaciteta općine Pašman koji se trenutno temelje na smještaju u kampovima i domaćinstvima. Ovaj projekt osigurao bi proširenje turističko-ugostiteljskih i ostalih sadržaja i osiguranje kvalitete usluge, a vezuje se uz ponudu specijaliziranih sadržaja u hotelima namijenjenih različitim interesima gostiju(bike hotel, obiteljski hotel, team building hotel,...)

B)Razvoj difuznih, integralnih i boutique hotela

Mjerom se želi potaknuti razvoj difuznih i integralnih hotela u kojima gosti mogu boraviti u zasebnim smještajnim jedinicama (sobama, apartmanima ili kućama) rasprostranjenima na širem području sa zajedničkom recepcijom kojom se s jedne točke upravlja sa svim smještajnim jedinicama, odnosno pretvorba privatnog smještaja u male boutique hotele kao manje, intimne, ali luksuzne hotele kapaciteta do 50 soba prepoznatljivih po personaliziranom smještaju i usluzi. Aktivnosti predviđene unutar ove mjere obuhvaćaju identifikaciju objekata privatnog smještaja i motiviranje vlasnika smještajnih kapaciteta zainteresiranih za udruživanje i organiziranje u difuzni ili integralni hotel, odnosno pretvorbu u boutique hotel; pomoć pri izradi projektne dokumentacije; savjetovanje i konzultantske usluge; financijski instrumenti; promotivne aktivnosti; edukacija i druge slične aktivnosti.

4.SPORTSKI I PUSTOLOVNI TURIZAM

A)Sportsko-rekreativna događanja i izgradnja sportskih objekata

Pustolovni i sportski turizam je prepoznat kao proizvod visoke atraktivnosti za općinu Pašman stoga je, u cilju njegova unapređenja, potrebno inovirati i unaprijediti određene elemente ponude. Suvremeni trendovi koji obilježavaju turističku potražnju ukazuju na sve značajniji povratak k prirodi kao i na potrebu osiguranja sadržaja za održavanje psihofizičkog zdravlja i opuštanje od stresa. U tom se smislu predlaže organizacija niza sportsko-rekreativnih događanja i programa koji bi se provodili tijekom cijele godine(organizacija sportsko-

rekreativnih izleta, tečajeva, ekspedicija, natjecanja; iznajmljivanje, servisiranje i mogućnost kupovine sportske opreme;nadogradnja mreže šetnica i biciklističkih staza)

Turistima i posjetiteljima koji traže sadržaje aktivnog turizma, a takvih je na turističkom tržištu sve više, na raspolaganju stoje različite aktivnosti na otoku kao što su biciklizam,škraping,pješačenje,razgledavanje,trekking,boćanje,nogomet,košarka,ribolov,jedrenje,... Navedene aktivnosti posjetiteljima nude doživljaj prirode i specifičnog krajolika, ali i obilazak ključnih kulturno-povijesnih lokaliteta otoka.

Stanovnici općine Pašman na tematskim radionicama istaknuli su potrebu za izgradnjom i uređenjem sportskih igrališta kao i druge sportske infrastrukture, prvenstveno prilagođene najmlađim uzrastima što bi rezultiralo i povećanjem izvanškolskih aktivnosti djece općine Pašman.

5.RAZVOJ PODUZETNIŠTVA,GASTRONOMIJE,POLJOPRIVREDE,MARIKULTURE I RIBARSTVA

A)Gastro i eno događanja

Dalmatinsko podneblje bogato proizvodima lokalnih proizvođača čini značajnu konkurentsku prednost općine Pašman kao gastronomskog odredišta. U tom je smislu potrebno potaknuti organizaciju gastronomskih događanja na području općine Pašman kojima će se kroz novu ponudu istaknuti posebnost i zanimljivost otočne gastronomije. Događanja u gastronomiji, a u okvirima projekta obuhvaćala bi:

- Tjedni tematske gastronomije (dani smokava, maslinovog ulja i domaćega vina)
- Festivali lokalne kuhinje (radionice sušenja hobotnice; tradicionalna ribarska jela).

Cilj projekta je pružiti turistima, posjetiteljima kao i lokalnoj zajednici jedinstveni događaj i zabavu kroz edukaciju, osvještavanje o jedinstvenosti podneblja destinacije, neposredno uključivanje turista u tradicijske recepture kao i ukazivanje na stoljetnu kulturu i ključne gastronomske delicije cijelog područja. Realizacija ovog projekta svakako će pridonijeti diferencijaciji ponude ugostiteljskih objekata i produljenju sezone turističkog poslovanja.

B) Poticanje i razvoj zadrugarstva, obrtništva te malog i srednjeg poduzetništva

Provedba mjere obuhvaća stvaranje pozitivnog i stimulirajućeg poduzetničkog okruženja, stvaranje pozitivne klime i partnerstva među poduzetnicima i potencijalnim ulagačima, poboljšanje znanja i vještina kroz edukacije, poticanje obrtnika i poduzetnika na uključivanje u rad strukovnih i drugih udruga, poticanje umrežavanja poduzetnika, poticanje osnivanja zadruga, zajedničkog plasmana na tržištima, sajmovima i sl.

C) Razvoj poljoprivrede, ribarstva i marikulture uvođenjem novih tehnologija

Ova mjera obuhvaća aktivnosti izrade i provedbe projekata za poticanje korištenja novih tehnologija; informiranje i edukacija o novim tehnologijama; korištenje novih tehnologija i suvremene organizacije u proizvodnji i preradi, stvaranje prepoznatljivosti na tržištu; poticanje i razvoj uzgoja tradicionalnih/autohtonih sorti i pasmina te ekološke poljoprivrede; potpora korištenju selektivnijih alata u ribarstvu, sudjelovanje u programima praćenja stanja ribljih zaliha; uzgoj trenutno neuzgajanih autohtonih vrsta školjaka i tehnološko/ekološko unapređenje proizvodnje te ostale slične aktivnosti.

D) Simbioza poljoprivrede i turizma

S obzirom na viziju otoka Pašmana u kojoj tradicija ima značajnu ulogu, uključivanje lokalnih poljoprivrednih proizvoda u turističku ponudu ima veliko značenje. Turistička potražnja pokazuje snažan rast interesa za autohtonim proizvodima, tradicionalnim načinima proizvodnje i pripreme namirnica. Pored navedenog, očuvati će se kulturne i tradicijske vrijednosti otoka.

Vrlo je važno naglasiti i edukacijsku komponentu koju bi vlasnici poljoprivrednog gospodarstva mogli razvijati pored ekološke poljoprivrede i turizma. U tom kontekstu se predlaže ponuda kreativnih interakcijskih događanja, sadržaja i radionica namijenjenih različitim interesima gostiju:

- tradicionalni načini prerade i proizvodnje proizvoda od maslina, smokava, grožđa, meda, aromatičnog bilja
- tradicionalno pripremanje hrane (tečajevi autohtone kuhinje)

- dani branja maslina, smokava, ljekovitog bilja

Predloženi programi bi trebali imati ishodište u tradiciji općine Pašman i kao takve ih je moguće ponuditi turistima koji borave u općini i okolici, ali i školskoj populaciji u smislu izleta s edukativnim sadržajem. Realizacija ovakvog projekta pridonijeti će diferencijaciji turističke ponude otoka te produljenju turističke sezone.

6. RAZVOJ ODMORIŠNOG I AVANTURISTIČKOG TURIZMA

A) Špilje; otkrivanje podzemlja otoka

Turističko vrednovanje špilja, jama i pećina koristi se u svrhu obogaćivanja turističke ponude destinacije i sveukupnog turističkog doživljaja. Nerijetko se u svjetskoj turističkoj praksi špilje, kao kolijevke čovječanstva, povezuju s kulturno-povijesnim nasljeđem u cilju osmišljavanja zaokružene turističke priče. Na području općine Pašman postoji 30-ak špilja i jama, među kojima se izdvajaju četiri najveće: Bobića špilja (Pašman), Marišćica (Pašman), Pod Šemićem (Mrljane) i Vela Špilja-Stol (Neviđane).

Turistička valorizacija špiljske baštine ogleda se u sljedećim aktivnostima i sadržajima:

- vođeni razgled špilja
- avanturistički obilazak, pustolovno špiljarenje
- edukacija

Posjet špiljama može se organizirati odnosno biti dijelom sljedećih programa:

- ponuda izleta
- team building programi
- sportsko-rekreativni paketi
- školske ekskurzije

U planiranju turističke eksploatacije špilja potrebno je osigurati prikladnost građevinskih radova, optimalni prihvatni potencijal (broj posjetitelja) i primjerenu rasvjetu. Također,

zaštita i sigurnost posjetitelja mora biti osigurana putem stručnog vodstva, potrebite speleološke opreme te propisanih smjernica glede tzv. „špiljskog bontona“ koji se odnosi na primjereno odijevanje i ponašanje za vrijeme obilaska špilje. Realizacija ovog projekta doprinijet će većoj prepoznatljivosti općine Pašman kao turističke destinacije usmjerene na pustolovni turizam u okruženju očuvane prirode.

B) Organizacija tematskih izleta

Budući da je odmorišni turizam, koji uključuje neposredni boravak na moru, od visokog značaja za turizam općine Pašman, potrebno je kvalitativno unaprijediti turističke sadržaje koji se vezuju uz obalu i more. Pritom se potencijalne aktivnosti mogu podijeliti na sljedeće:

- sadržaji za najmlađe (npr. morski vrtić, dječje igralište na plaži – tobogani, razne penjalice, imitacije starih brodova)
- animacijski programi za najmlađe (npr. „potraga za blagom“, eko šetnje, izrada suvenira od prirodnih materijala: školjaka, kamenčića)
- iznajmljivanje pedalina, sandolina, daska za surfanje, malih brodica
- održavanje tematskih natječaja i festivala na plaži
- brodske ture (obilazak otoka, kupanje na osamljenim plažama) • ribolovni izleti (obalni, dubinski i noćni ribolov)
- ponuda izletničkih programa (npr. Kornati, Telaščica)
- vožnja tradicionalnim ribarskim brodom do Galešnjaka Turistički sadržaji i aktivnosti moraju biti usklađeni s tematskim usmjerenjem pojedine plaže (plaže za djecu i obitelji, plaže s bogatom ponudom sadržaja za sport i rekreaciju, tihe plaže...)

Obavljanje navedenih aktivnosti može biti prepušteno malim poduzetnicima ili obrtnicima, a u slučaju kada je riječ o plaži koja ima koncesiju aktivnosti su prepuštene koncesionaru uz precizno definirane uvjete koncesije. Sve aktivnosti moraju biti organizirane poštujući visoke standarde sigurnosti za korisnike (osobito glede sadržaja namijenjenima djeci). Također je bitno osigurati prateće sadržaje uz plaže: spasilačka služba, ležaljke, suncobrani, sanitarni čvorovi te ostali sadržaji vezani uz kupanje, odmor, sport i rekreaciju na moru²¹

²¹ <http://opcinapasman.hr/dokument/strategija-razvoja-opcine-pasman-2015-2020/>

5. SWOT analiza i ocjena potencijanih smjerova održivog razvoja turizma na Pašmanu

<p>SNAGE</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Kulturna Baština ●Atraktivna regija ●Klima ●Sigurno područje ●Blizina emitivnih tržišta ●Geografski položaj ●Čistoća mora ●Sportski i Kulturni događaji 	<p>SLABOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Slabo diferencirana ponuda ●Nedostatak smještajnih kapaciteta (nepostoji hotel) ●Sezonalnost ●Infrastruktura ●Stručnost kadrova
<p>PRILIKE</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Novi turistički proizvodi ●Produljenje sezone ●Posebni oblici turizma ●Razvojni potencijal ●Prostor za povećanje kvalitete već postojećih proizvoda 	<p>PRIJETNJE</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Dobna struktura ●Konkurencija ostalih ljetnih turističkih destinacija ●Obrazovanost stanovništva ●Stopa zaposlenosti mladog stanovništva

SWOT analiza je analitička metoda koja kroz 4 čimbenika pokušava prikazati snage, slabosti, prilike i prijetnje određenog problema.

Glavna prednost otoka pašmana je njena lokacija. Ljudi se najčešće odlučuju na putovanja i odmore u ljetno vrijeme što je ogromna prednost pašmana pošto je okružen morem i pun atraktivnih područja prvenstveno zahvaljujući lijepo uređenim plažama. Isto tako otok je u blizini jednog od većih i ljepših dalmatinskih gradova, Zadra koji je i sam jako poželjna turistička destinacija. Nalazi se i u blizini nacionalnog parka Kornati i parka prirode Telašćica.

Otok sa svojim klimatskim obilježjima je jako privlačan turistima, pogotovo onima iz hladnijih krajeva. Također, s obzirom na događanja u svijetu i stanje koje je u blizini eskalacije, Otok Pašman kao relativno slabo poznato područje pruža potencijalnim posjetiteljima osjećaj sigurnosti i mogućnost odmora uz potpuni mir. Pašman je poznat kao destinacija sa izrazito raširenom i bogatom kulturno-povijesnom baštinom što daje dodatnu draž otoku kao ne samo ljetne destinacije.

Dodatna stvar koja ide u prilog pašmanu je i činjenica da je na području pašmanskog kanala zabilježeno najčišće more na Jadranu zbog izmjena struja koje se događaju svakih 6 sati.

Tijekom godine se odvijaju brojni sportski i kulturni događaji od kojih se posebno ističe Škraping; međunarodna treking utrka.

Glavni problem pašmana je sezonalnost turizma i nedovoljno diferencirana turistička ponuda koju treba povećati kako bi ljudi dolazili ne samo u ljetnim vremenima. Dodatak tome su i nedovoljno razvijeni smještajni i ugostiteljski kapaciteti. Zanimljiva je činjenica da ne postoji hotelski smještaj. Nedovoljna obrazovna struktura koja dovodi do slabe obrazovanosti stanovništva utječe i na lošu stručnost stanovnika u poslovima koje obavljaju koji su ključni za razvoj turizma.

Razvoj Pašmana ima velikog potencijala do kojeg se može doći putem stvaranja novih turističkih proizvoda i produljenja sezone. Pašman ima i potencijal razvoja razvijanjem novih, specifičnih vrsta turizma od kojih se ističu sportski i kulturni turizam u kojima pašman već ima određene kvalitete ali postoji ogromni potencijal.

Glavna prijetnja otoku Pašmanu su ostale priobalne destinacije u blizini koje ciljaju istu grupu ljudi sa sličnim turističkim proizvodima. Velika prijetnja pašmanu je i zabrinjavajuće loša dobnost i obrazovna struktura te visoka stopa nezaposlenosti mladog stanovništva na otoku.

6. Zaključak

Otok Pašman već sada se može procijeniti kao jako atraktivna turistička destinacija ponajviše zahvaljujući svojom bogatom kulturnom i povijesnom baštinom koja nije ništa manje impresivna nego na drugim konkurentnim destinacijama na obližnjim prostorima. To otvara ogroman prostor za napredak i daljni razvoj te je ključ pozicioniranje toga proizvoda kako bi potencijalnim turistima kojima je takav tip odmora u planu bio dostupniji što dovodi do napretka i profitabilnosti otoka.

Osim kulture i povijesti, brojne stvari idu u prilog Pašmanu od kojih se mogu izdvojiti velika rastuća inozemna turistička potražnja, sportski turizam, pustolovni turizam te sve duži boravak turista.

U sportskom i pustolovnom turizmu leži ogroman potencijal razvoja novih vrsta aktivnosti i tradicija koji bi se pozitivno odrazili na dolaske ljudi iz raznih dijelova svijeta ovisno o sportovima i aktivnostima koji se prakticiraju i na produljenje sezone jer ako postoje dodatni događaji koji se održavaju van sezone, to daje posjetiteljima više razloga za produžiti svoj boravak ili povratak za vrijeme održavanja potencijalne aktivnosti.

S druge strane, postoje mnogi sektori u kojima Pašman zaostaje od ostalih konkurentskih tržišta kao što je količina i kvaliteta ugostiteljskih i smještajnih kompleksa, ponajprije činjenica da ne postoji hotelski smještaj te izražena sezonalnost potaknuta slabo diferenciranom turističkom ponudi. Također, radi slabe obrazovanosti lokalnog stanovništva, dolazi do slabije stručnosti zaposlenika koja je jedan od većih problema otoka.

Pašman sa trenutnim turističkim proizvodom i ogromnim prostorom za napredkom ulaganjem u nove turističke proizvode kao što su plaže, sport i posebno gastroturizam i ribarstvo, uzevši u obzir tradicijski stil života na otoku, može postati poznata i ekskluzivna turistička sezonska destinacija koja se ne mora bojati konkurencije.

Sažetak

Primarni cilj razvoja turizma otoka Pašmana mora biti promicanje života i posebno stručnosti svojih stanovnika putem boljeg obrazovnog sustava.

Otok Pašman je pun kulturnih i povijesnih proizvoda te njihovim promicanjem i razvijanjem posebnih oblika turizma kao što su odmorišni turizam, nautički turizam, sportski, pustolovni turizam i gastroturizam može značajno unaprijediti turističku ponudu i riješiti problem sezonalnosti.

Putem svih tih akcija, otok Pašman može postati jedna jako popularna turistička destinacija sa bogatom turističkom ponudom koja će privući značajno više stranih i domaćih turista te biti zdrava konkurencija ostalim područjima koji imaju za ciljane segmente istu populaciju.

Ključne riječi: Pašman, turizam, razvoj

Summary

The primary goal the development of tourism on the island of Pašman has to be promoting the life and especially the expertness of its own people by implementing a better educational system.

The island of Pašman is full of cultural and historical products and with its promotion and the development of special types of tourism like active tourism, sports tourism, adventure tourism, nautical tourism and food and wine tourism can significantly upgrade tourist offers and work out the problem of seasonality.

By doing all those things, the island of Pašman can become a very popular tourist destination with a rich tourist offer which will attract more foreign and domestic tourists and could be a healthy competition to the other areas who target the same audience.

Key words: Pašman, tourism, development

Korištena literatura

1. Turizam i Sport, Mato Bartoluci i Nevenka Čavlek (Zagreb, 1998.)
2. <http://www.pasman.hr/hr/pasman/povijest>
3. <https://www.tkon.hr/mjesto-tkon>
4. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man>
5. [https://bs.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man_\(Hrvatska\)](https://bs.wikipedia.org/wiki/Pa%C5%A1man_(Hrvatska))
6. <http://www.pasman.hr/hr>
7. https://www.tkon.hr/pdf/04072017_6709721018.pdf
8. <http://opcinapasman.hr/wp-content/uploads/2016/04/Pa--man-strategija-razvoja-turizma-Opcine-Pa--man.pdf>
9. <http://www.pasman.hr/hr/pasman/spomenici>
10. https://www.tkon.hr/pdf/04072017_6709721018.pdf
11. https://www.tkon.hr/dokumenti/plan_razvoja_turizma_u_opcini_tkon.pdf
12. <http://www.skraping.hr/hr/informacije-opce-informacije/>
13. <https://www.ugljan.hr/index.php/hr/pogucnosti/aktivni-odmor/nauticki-turizam.html>
14. <https://repositorij.kif.unizg.hr/islandora/object/kif%3A600/datastream/PDF/view>
15. <https://repositorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst:1057/preview>
16. <http://opcinapasman.hr/biciklizam/>
17. https://en.wikipedia.org/wiki/Bicycle-sharing_system
18. <http://www.pasman.hr/hr/pasman/jeste-znali>
19. <http://opcinapasman.hr/nautika/>

20. <http://opcinapasman.hr/dokument/strategija-razvoja-opcine-pasman-2015-2020/>

Popis tablica

1. Broj stanovnika općine pašman po popisima stanovništva, str.9
2. Broj stanovnika općine Tkon po popisima stanovništva, str.10
3. Spolna i dobna struktura općine Pašman, str.11
4. Obrazovanost stanovništva općine Pašman, str.12
5. Turistički promet u 2015. godini općine Pašman, str.14
6. Plaže na području oćine Pašman, str.16
7. Smještajni kapaciteti općine Tkon, str.22
8. Popis kampova općine Pašman, str.23
9. Ugostiteljski objekti općine Pašman, str.24
10. Kvantificirani ciljevi razvoja turizma općine Pašman, str.32
11. Struktura smještajnih kapaciteta općine Pašman 2015. i 2020. godine, str.33

Popis grafova

1. Zaposlenost prema djelatnostima općine Pašman, str.10
2. Nezaposlenost općine Pašman kroz godine, str.11
3. Zaposleni u općini Pašman prema mjestu zaposlenja, Popis 2001, str.13
4. Odnos između kamp i privatnog smještaja, str.22

Popis slika

- 1.Prikaz otoka Pašmana na karti,str.6
- 2.Otok Galešnjak,str.17
- 3.Lokalitet Otus,str.18
- 4.Župna crkva rođenja Blažene Djevice Marije,str.19
- 5.Župna crkva sv.Tome,str.20
- 6.Škraping,str.25
- 7.Biciklističke staze na Pašmanu,str.26
- 8.Bajpas,str.27
- 9.Bike-share sistem,str.27
- 10.Luka i privezište Mulina,str.29
- 11.Dugoročni ciljevi razvoja turizma na Pašmanu,str.31